

Aparat bezpieczeństwa jako wykonawca dyrektyw Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w sprawie zwalczania postaw proniemieckich. Casus opolski (1950–1956)

Dokonane w 1945 r. przesunięcie granic i cesje terytorialne na rzecz Polski kosztem Niemców spowodowały m.in. akcje przesiedleń, które miały na celu usunięcie Niemców z obszarów zajmowanych przez Polskę. Na terenie przedwojennej rejencji opolskiej wysiedlenia uniknęła część dawnych mieszkańców – ta, która przeszła pozytywnie procedurę weryfikacji narodowościowej. Oficjalnie uznano ich za Polaków i założono, że szybko zaakceptują polskie realia i zintegrują się z Polakami osiedlanymi na Górnym Śląsku. W przekazie propagandowym podkreślano, że akcja ta zaledwie po kilku latach zakończyła się sukcesem. Równolegle w odniesieniu do Ziem Zachodnich i Północnych stale powtarzano hasła o dziejowej sprawiedliwości, którą było przyłączenie do Polski „piastowskiego dziedzictwa”, czyli terenów zamieszkałych przez grupę wyraźnie ciężącą ku polskości i nietracącą z nią od średniowiecza kulturowej więzi¹. Opinie te nie oddawały jednak obiektywnie i w pełni nastrojów

¹ Szerzej o okolicznościach włączenia Górnego Śląska do Polski po II wojnie światowej i sytuacji w regionie w pierwszych latach po jej zakończeniu zob. m.in.: B. Linek, *Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945–1950*, Opole 2000 (wyd. drugie poprawione – Opole 2014); idem, „Odniemczenie” województwa śląskiego w latach 1945–1950 (w świetle materiałów wojewódzkich), Opole 1997; P. Madajczyk, *Przyłączenie Śląska Opolskiego do Polski 1945–1948*, Warszawa 1996; G. Strauchold, *Autochtoni polscy, niemieccy czy... Od nacjonalizmu do komunizmu (1945–1949)*, Toruń 2001; idem, *Polska ludność rodzima na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Opinie nie tylko publiczne*, Olsztyn 1995; G. Świder, *Die sogenannte Entgermanisierung im Opperlner Schlesien in den Jahren 1945–1950*, Nürnberg

rodzimy Górnoślązaków, którzy w miarę upływu kolejnych miesięcy i lat po zakończeniu II wojny światowej coraz częściej i bardziej otwarcie demonstrowali swój dystans do Polski, jej ustroju, a równocześnie eksponowali niemieckie sentymenty. Wyraźne ciążenie ku niemieckości obserwowano głównie w powiatach zdominowanych przez rodzimych mieszkańców opolskiej części Górnego Śląska, czyli: w pow. kozielskim, oleskim, opolskim, prudnickim, strzeleckim i raciborskim. Co interesujące, postawy antypolskie i proniemieckie były odnotowywane przez cały okres stalinizmu, w ówczesnej atmosferze represji i bezwzględnej dyktatury politycznej, które złagodniały po październikowym przesileniu politycznym z 1956 r. To właśnie obszarowi województwa opolskiego od momentu jego powstania w 1950 r. do zmian na szczeblach władz PZPR jesienią 1956 r. jest poświęcony niniejszy artykuł.

W latach pięćdziesiątych XX w. zarówno w PZPR, jak i organach bezpieczeństwa używano specjalnej nomenklatury w odniesieniu do osób dystansujących się od polskości, a równocześnie deklarujących sympatię czy związek z niemieckością – nazywano ich „rewizjonistami”. Określano tak tych, którzy nie akceptowali polskiej granicy zachodniej i opowiadali się za powrotem do Niemiec Ziemi Zachodnich i Północnych, włączonych do Polski w 1945 r., tzn. domagali się rewizji (zmiany) granicy. Szeroko stosowano wówczas termin „rewizjonizm niemiecki”, rzadziej „rewizjonizm zachodnioniemiecki” bądź w wersji skróconej „rewizjonizm” (współcześnie niektórzy badacze piszą o tzw. rewizjonizmie)². Kategorie te jednak dotyczyły nie tylko kwestionowania

2002; Z. Kowalski, *Powrót Śląska Opolskiego do Polski*, Opole 1983; *Województwo śląskie 1945–1950. Zarys dziejów politycznych*, red. A. Dziurok, R. Kaczmarek, Katowice 2007. Z bardziej szczegółowych opracowań zob. np.: S. Ciesielski, G. Hryciuk, A. Srebrakowski, *Masowe deportacje ludności w Związku Radzieckim*, Toruń 2004; E. Dworzak, M. Goc, *Pochodzenie terytorialne ludności napływowej i geografia powojennych osiedleń na wsi opolskiej. Zestawienie danych źródłowych z zachowaniem rejestrów osiedlonych i protokołów przekazania gospodarstw*, „Opolski Rocznik Muzealny” 2011, t. 18, cz. 2; J. Misztal, *Weryfikacja narodowościowa na Śląsku Opolskim 1945–1950*, Opole 1984; *idem*, *Weryfikacja narodowościowa na Ziemach Odzyskanych*, Warszawa 1990; B. Nitschke, *Wysiedlenie czy wypędzenie? Ludność niemiecka w Polsce w latach 1945–1949*, Toruń 2001; E. Nowak, *Obozy na Śląsku Opolskim w systemie powojennych obozów w Polsce (1945–1950). Historia i implikacje*, Opole 2002; *Fundament systemu zniewolenia. Z działalności wojewódzkich struktur Urzędu Bezpieczeństwa w Katowicach 1945–1956*, red. A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.

² Z nowszych opracowań na ten temat: B. Linek, „Rewizjonizm niemiecki” – skala, charakter i polityka władz bezpieczeństwa [w:] *Stalinizm i rok 1956 na Górnym Śląsku*, red. A. Dziurok, B. Linek, K. Tarka, Katowice–Opole–Kraków 2007, s. 209–255; P. Madajczyk, *Niemcy polscy 1944–1989*, Warszawa 2001; Z. Romanow, *Polityka władz polskich wobec ludności rodzimej Ziemi Zachodnich i Północnych w latach 1945–1960*, Słupsk 1999; S. Jankowiak, *Wysiedlenie i emigracja ludności niemieckiej w polityce władz polskich w latach 1945–1970*, Warszawa 2005; M.W. Wanatowicz, *Od indyferentnej ludności do śląskiej narodowości? Postawy narodowe ludności Górnego Śląska w latach 1945–2003 w świadomości społecznej*,

Aparat bezpieczeństwa jako wykonawca dyrektyw...

granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej, lecz także wszelkich przejawów postaw czy sentymentów proniemieckich. W szerszym przekazie propagandowym pojęcia te pojawiły się po powstaniu odrębnych państw niemieckich i deklaracjach kanclerza RFN Konrada Adenauera, że należy odtworzyć Niemcy w granicach sprzed II wojny światowej. Niektórzy badacze uważają, że słowo „rewizjonizm” pojawiło się w raportach aparatu bezpieczeństwa przed wyborami do sejmu PRL w 1952 r. Z całą pewnością posługiwano się nim jednak wcześniej, od 1950 r., m.in. podczas spisu powszechnego, akcji meldunkowej, rekrutacji do wojska oraz subskrypcji pożyczki narodowej³.

Władze partyjne traktowały postawy proniemieckie jako szczególne zagrożenie, które należało konsekwentnie zwalczać. Zmobilizowały do tego własne struktury, liczne organizacje kulturalne, społeczne, oświatowe itp., a przede wszystkim policję polityczną. W sprawozdaniu z września 1953 r. przyznawano, że to partia stawiała aparatowi bezpieczeństwa zadanie „obrony zdobyczy klasy robotniczej przed działalnością wroga wewnętrznego i obcych agentów wszelkiej postaci, jak szpiegostwo, podziemie, kontrrewolucyjne organizacje [...], akty dywersji, sabotażu, szkodnictwo gospodarcze itd.”⁴. Wszystkie te przestępstwa były zwalczane przez opolską policję polityczną, a *gros* ich

Katowice 2004; A. Dziurok, A. Dziuba, *Die Aufdeckung und Bekämpfung des „revisionistischen Element” in der Woiwodschaft Kattowitz in den fünfziger und sechziger Jahren*, „Jahrbücher für Geschichte Ost-europas” 2003, t. 5, z. 2, s. 254–280; B. Nitschke, *Problem uznania granic jako wyznacznik stosunków polsko-niemieckich*, „Rocznik Lubuski” 2012, t. 38, cz. 1, s. 61–74. Zob. też: C. Osękowski, *Społeczeństwo Polski Zachodniej i Północnej w latach 1945–1956. Procesy integracji i dezintegracji*, Zielona Góra 1994, s. 190 i n. Ograniczoną analizę, nieuwzględniającą materiałów wytworzonych przez aparat bezpieczeństwa, opublikował Stanisław Senft: *idem, Problem tzw. rewizjonizmu wśród ludności rodzimej Śląska Opolskiego w latach 1956–1960 w opinii władz wojewódzkich*, „Studia Śląskie” 1991, t. 50, s. 87–101. Strategie aparatu bezpieczeństwa wobec wzrostu nastrojów rewizjonistycznych omawia też – w odniesieniu do przedwojennych członków organizacji nazistowskich – Adam Dziurok: A. Dziurok, *Władze komunistyczne a byli członkowie organizacji nazistowskich na Górnym Śląsku w latach 1945–1956*, Warszawa 2000, s. 243–253. O sytuacji w sąsiednim województwie katowickim (stalinogrodzkim) zob.: S. Rosenbaum, *Partia i aparat bezpieczeństwa województwa katowickiego wobec proniemieckich postaw ludności rodzimej od lat pięćdziesiątych do siedemdziesiątych XX w.* [w:] *Aparat bezpieczeństwa Polski Ludowej wobec mniejszości narodowych i etnicznych oraz cudzoziemców*, red. J. Syrynyk, Warszawa 2009, s. 57–102; *idem, Przeciw „krucjacie rewanżystów”. Służba Bezpieczeństwa w walce z „zachodnio-niemieckim rewizjonizmem”* [w:] *Donosem i pałką. Z działań Służby Bezpieczeństwa na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1956–1980*, red. A. Dziuba, Katowice 2008, s. 27–43. Wyjaśnienie pojęcia „rewizjonizm” zob. E. Mironowicz, *Polityka narodowościowa PRL*, Białystok 2000, s. 125.

³ A. Dawid, *Niepolskie Opolskie. Władze polityczne i administracyjne oraz aparat bezpieczeństwa wobec proniemieckich postaw mieszkańców województwa opolskiego 1950–1956*, Opole 2020, s. 223–261, 342–357.

⁴ Archiwum Państwowe w Opolu (dalej: APO), Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: KW PZPR) w Opolu, 273, Sprawozdanie WUBP o stanie bezpieczeństwa na terenie woj. opolskiego za okres od 1 I – 20 VIII 1953 r., k. 16–32.

sprawców kwalifikowano jako niemieckich rewizjonistów, działających z inspiracji zachodniej przeciw państwu polskiemu⁵. Celem niniejszego artykułu jest wskazanie współpracy policji politycznej z władzami PZPR, a *de facto* jej zależności od nich, przy rugowaniu postaw antypolskich i proniemieckich przede wszystkim wśród rodzimych mieszkańców województwa opolskiego. W tym celu szczegółowej analizie zostaną poddane materiały przedkładane wojewódzkim władzom PZPR w Opolu przez podległe im struktury UBP oraz oceny działań bezpieki, formułowane na ich podstawie przez politycznych zwierzchników.

Funkcjonariusze urzędu opierali się na instrukcji Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego z 1949 r., w której myśl wszystkich przedwojennych mieszkańców ziem przyłączonych do Polski w 1945 r., nieprzesiedlonych do Niemiec, uznano za „element niepewny” i grupę do objęcia nadzorem. Kolejne wytyczne w odniesieniu do zwalczania rewizjonizmu resort wydał 19 września 1952 r., a w sierpniu 1953 r. poświęcono mu tzw. odprawę stalinogrodzką. W 1954 r. stworzono katalog wystąpień rewizjonistycznych, zaliczono do nich m.in.: słuchanie radiowych rozgłośni niemieckojęzycznych, korespondowanie z mieszkańcami RFN, szpiegostwo, dywersję, sabotaż, tworzenie nielegalnych organizacji, rozpowszechnianie opinii o charakterze prozachodnioniemieckim lub antypolskim, a także prowadzenie rozmów w języku niemieckim czy czytanie publikacji niemieckojęzycznych. W lutym 1956 r. Wydział III Departamentu III Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego zalecał zwiększenie werbunków dla kontroli nastrojów rewizjonistycznych wśród elit poniemieckich, niedoszłych uciekinierów, rodzin zbiegów, osób ubiegających się o wyjazd, znających język niemiecki i utrzymujących korespondencję z mieszkańcami RFN⁶.

⁵ Zob. szerzej: A. Dawid, *Niepolskie Opolskie...*, s. 69–78; Z. Bereszyński, *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa i ludność niemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945–1990*, Gliwice–Opole 2017, s. 36–38, 46–59.

⁶ Zob. szerzej: A. Dawid, *Niepolskie Opolskie...*, s. 69–70; B. Linek, *Próby organizowania się ludności niemieckiej na Górnym Śląsku w Polsce Ludowej* [w:] *Stowarzyszenia, związki, bractwa, inicjatywy społeczne i ich znaczenie dla Śląska. Traktaty polsko-niemieckie z 1990 i 1991 roku i ich konsekwencje dla Śląska*, Gliwice–Opole 2011, s. 79; idem, *Polityka aparatu bezpieczeństwa wobec ludności rodzimej na Śląsku Opolskim w latach 1945–1960. Założenia i realizacja* [w:] *Komunistyczny aparat represji i życie społeczne Opolszczyzny w latach 1945–1989. Studia i materiały*, red. K. Jasiak, Opole 2012, s. 163; idem, *Kwestie narodowościowe – problem niemiecki* [w:] *Fundament systemu zniewolenia. Z działalności wojewódzkich struktur Urzędu Bezpieczeństwa w Katowicach 1945–1956*, red. A. Dziurok, A. Dziuba, Warszawa 2009, s. 297–298; M.W. Wanatowicz, *Od indyferentnej ludności...*, s. 84; S. Senft, *Problem tzw. rewizjonizmu...*, s. 88. Zagrożenie wpływami proniemieckimi obserwowano także w działalności Kościoła katolickiego i życiu religijnym. Kwestia ta jednak nie była podejmowana w analizowanych w tym miej-

Aparat bezpieczeństwa przysyłał na bieżąco do I sekretarza KW PZPR w Opolu Romana Nowaka meldunki o sytuacji i ewentualnych zagrożeniach o charakterze politycznym na terenie województwa opolskiego⁷. Średnio co dwa lata WUBP w Opolu składał raporty ze swojej działalności przed Egzekutywą opolskiego KW PZPR. W sprawozdaniach tych szeroko odnoszono się do najważniejszych problemów zaobserwowanych wśród mieszkańców, a w Opolskiem na ich czoło wysuwała się kwestia postaw proniemieckich. Pierwszy taki raport przedłożono Egzekutywie w październiku 1952 r. Formalnie dotyczył on oceny pracy Podstawowej Organizacji Partyjnej PZPR przy WUBP za okres od kwietnia do października 1952 r., faktycznie jednak przedstawiano w nim zakres działań służbowych, podejmowanych przez funkcjonariuszy. Co interesujące, raport policji politycznej nie był dyskutowany podczas posiedzenia Egzekutywy, stanowił jedynie załącznik do protokołu. Z dokumentu wynikało, że dużo uwagi w urzędzie poświęcono problemowi ludności rodzimej. Dwukrotnie między kwietniem a październikiem 1952 r. omawiano z funkcjonariuszami operacyjnymi zasady realizacji uchwały o pracy wśród ludności autochtonicznej⁸. Zabiegano też o zatrudnienie w urzędzie osób z tej grupy. Było to ważne ze względu na zwiększenie skuteczności działań podejmowanych w środowisku rodzimym. Zabiegi te nie były jednak zadowalające i liczba autochtonów jako

scu raportach, pojawiała się za to w dyskusjach na forum władz wojewódzkich PZPR w Opolu przy omawianiu wielu innych zagadnień. O stanowisku Kościoła katolickiego wobec wpływów niemieckich w Opolskiem zob.: A. Dawid, *Niepolskie Opolskie...*, s. 524–545, tam bogatsza literatura.

⁷ Szerzej o Romanie Nowaku zob.: M. Sroka, *Komitet Wojewódzki PZPR w Opolu w latach 1950–1990. Struktury, ludzie, mechanizmy władzy*, Wrocław–Warszawa 2019, s. 354–355.

⁸ Uchwała Biura Politycznego KC PZPR O zadaniach pracy wśród ludności autochtonicznej i o walce z wypaczeniami linii partyjnej w tej dziedzinie z lipca 1950 r. miała „zlikwidować skutki wielowiekowego upośledzenia” ludności rodzimej. Zalecono m.in. usunąć wszelkie przejawy złego traktowania autochtonów, dopuszczenie ich przedstawicieli do rad narodowych, wzmożenie wśród tej ludności akcji kulturalnooświatowej. Zob. szerzej: Z. Romanow, *Polityka władz...*, s. 111–113; S. Senft, *Wojewódzkie władze polityczne i administracyjne wobec ludności rodzimej na Śląsku Opolskim w latach 1950–1959/60*, „Materiały i Studia Opolskie” 1987, z. 62, s. 41–43; *idem*, *Sytuacja polskiej ludności rodzimej na Ziemiach Zachodnich i Północnych w latach 1945–1960* [w:] *Polska ludność rodzima na Ziemiach Zachodnich i Północnych po II wojnie światowej*, cz. 2: *Materiały z badań w 1989 r.*, red. R. Rauziński, S. Senft, Opole 1990, s. 113; B. Cimała, S. Senft, *Ludność rodzima na Śląsku Opolskim w polityce władz wojewódzkich w latach 1950–1956*, „Studia Śląskie” 1994, t. 53, s. 95–97; M. Hejger, *Przekształcenia narodowościowe na Ziemiach Zachodnich i Północnych Polski w latach 1945–1959*, Słupsk 2008, s. 184–185; C. Osękowski, *Ziemie Odzyskane w latach 1945–2005. Społeczeństwo, władza, gospodarka*, Zielona Góra 2006, s. 79; *idem*, *Społeczeństwo Polski Zachodniej i Północnej...*, s. 116–117; B. Linek, „Rewizjonizm niemiecki”..., s. 216; M. Lis, *Ludność rodzima na Śląsku Opolskim po II wojnie światowej (1945–1993)*, Opole 1993, s. 35; T. Browarek, *Ludność niemiecka w polityce państwa polskiego w latach 1945–1989*, Lublin 2015, s. 226–228.

pracowników operacyjnych w aparacie bezpieczeństwa pozostawała stale niska⁹. Wynikało to z niechęci tej grupy mieszkańców do instytucji policji politycznej, ale także z zasad weryfikacji przyszlých pracowników, wśród których niechętnie widziano np. członków przedwojennych organizacji nazistowskich. WUBP raportował także o skutecznych działaniach przeciw osobom, którym zarzucano wspieranie wpływów niemieckich. Jako sukces podawano aresztowanie 27 osób, w tym rozbięciu „terrorystyczno-rabunkowej” Domaradzkiej Grupy Wolnościowej. Jej przywódcę Ernesta Świtale z gminy Pokój postawiono przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Opolu, który skazał go na dożywotnie pozbawienie wolności. Pozostali otrzymali kary od 5 do 15 lat więzienia. Ponadto podczas rozbijania grupy zginęło dwóch jej członków. Jak przekonywano w sprawozdaniu: „Dzięki energicznemu wysiłkowi z naszej strony zdołaliśmy w porę unieszkodliwić i zlikwidować działalność elementów rewizjonistycznych na tut[ejszym] terenie, którzy usiłowali przeciwstawić się naszej odbudowie pokojowej”¹⁰. Zorganizowano także w Pokoju specjalne spotkanie z mieszkańcami gminy, by wyjaśnić, że zatrzymani byli „przepojeni zajadłą nienawiścią do tego, co polskie”. Jak zapewniano, społeczność lokalna przyjęła te wyjaśnienia ze zrozumieniem i z aprobatą¹¹. W tym samym sprawozdaniu meldowano także o ujęciu sześciu osób, w tym Pawła Grygiera. Zarzucano mu, że działał na rzecz wywiadu amerykańskiego, werbował współpracowników do gromadzenia strategicznych informacji z zakresu polityki, gospodarki i wojskowości, które miały być przekazywane USA, oraz budował sieć łączników z Polski do Niemiec Zachodnich. Grygier został skazany na karę śmierci, pozostali na długoletnie pozbawienie wolności¹².

⁹ APO, KW PZPR w Opolu, 264, Sprawozdanie z pracy POP PZPR przy WUBP w Opolu za okres od 9 IV 1952 r. do 15 X 1952 r., k. 142–143. Wśród dwudziestu autochtonów, zwerbowanych do pracy w aparacie bezpieczeństwa, jako wyróżniających się wymieniano: Łachowskiego, Więcha i Mrugałę.

¹⁰ *Ibidem*, Sprawozdanie z pracy POP PZPR przy WUBP w Opolu za okres od 9 IV 1952 r. do 15 X 1952 r., k. 138. Zob. Z. Bereszyński, *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa i ludność niemiecka...*, s. 44–45; *idem*, *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa wobec postaw proniemieckich na Śląsku Opolskim w latach 1945–1989* [w:] *Władze komunistyczne wobec ludności niemieckiej w Polsce w latach 1945–1989*, red. A. Dziurrok, P. Madajczyk, S. Rosenbaum, Warszawa 2016, s. 421; Z. Bereszyński, K. Jasiak, *Kalendarium ważniejszych wydarzeń na Opolszczyźnie według meldunków, sprawozdań, kronik oraz innych materiałów Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa w latach 1945–1989* [w:] *Komunistyczny aparat represji...*, s. 457; *Informator o nielegalnych antypaństwowych organizacjach i bandach zbrojnych działających w Polsce Ludowej w latach 1944–1956*. Warszawa 1964 rok, Lublin 1993, s. 158.

¹¹ APO, KW PZPR w Opolu, 264, Sprawozdanie z pracy POP PZPR przy WUBP w Opolu za okres od 9 IV 1952 r. do 15 X 1952 r., k. 138.

¹² *Ibidem*, k. 139.

Egzekutywa opolskiego KW PZPR omawiała na posiedzeniu pracę aparatu bezpieczeństwa we wrześniu 1953 r. Miało to na celu poznanie nastrojów wśród mieszkańców w związku z wcześniejszymi ważnymi wydarzeniami, m.in. powstaniem ludowym w NRD i śmiercią Józefa Stalina oraz prezydenta Czechosłowacji Klementa Gottwalda¹³. W myśl raportu przedstawionego władzom partyjnym, WUBP zaobserwował wzmożenie aktywności „elementów rewizjonistycznych, neofaszystowskich” przede wszystkim w powiatach zdominowanych przez ludność rodzimą. Były one w ocenie policji politycznej reakcją na wystąpienia czerwcowe w NRD, rywalizację o przywództwo w ZSRS po śmierci Józefa Stalina i aresztowanie kandydata na to miejsce Ławrientija Berii, a także wyrazem niezadowolenia po wprowadzeniu nowych, wyższych norm wydajności produkcji. Wydarzenia te zostały wykorzystane do agitacji antypolskiej, np. szerzenia wśród autochtonów przekonania o ewentualnych zmianach ustrojowych czy wręcz państwowych, co eufemistycznie określano jako „wytwarzanie atmosfery niepewności”. Źródłami tych niepokojów miały być radiostacje zachodnie, głównie amerykańska, ale również niemieckojęzyczna RIAS, nadająca z Berlina Zachodniego, a także nadchodząca z Niemiec Zachodnich korespondencja, w tym wycinki z tamtejszej prasy. W ocenie aparatu bezpieczeństwa doszło, m.in. w związku z wymienionymi wydarzeniami, do wzmożonego kolportażu niemieckojęzycznych ulotek o wymowie antypolskiej, wzroście ucieczek do Niemiec, intensyfikacji penetracji województwa przez szpiegów zachodnich i organizacje ziomkowskie z RFN. Informowano, że wypadki w NRD wzmogły komentarze na temat złej sytuacji bytowej w Polsce i zbyt wysokich norm wydajności, w związku z czym autochtoni organizowali przerwy w pracy. Te same wydarzenia wpłynęły na nastroje na wsi. Został zahamowany – głównie w miejscowościach z przewagą autochtonów – proces zakładania spółdzielni, a nawet nastąpił odpływ członków z już istniejących. Jako odpowiedzialnych za inicjowanie sabotażu kolektywizacji aparat bezpieczeństwa wskazywał w powiatach autochtonicznych byłych członków organizacji narodowosocjalistycznych (m.in. Narodowosocjalistycznej Niemieckiej Partii Robotników, Die Schut-

¹³ Szerzej o wydarzeniach politycznych z 1953 r. i ich reperkusjach na Górnym Śląsku zob. m.in.: A. Małkiewicz, K. Ruchniewicz, *Pierwszy znak solidarności. Polskie odgłosy powstania ludowego w NRD w 1953 r.*, Wrocław 1998; *Powstanie czerwcowe w NRD 1953 r. na tle innych wystąpień antykomunistycznych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, red. K. Ruchniewicz, Wrocław 2003; A. Dziurok, *Moskwa-Berlin a sytuacja na Górnym Śląsku w 1953 roku* [w:] *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 1: *Przełomy i zwroty*, red. A. Dziurok, B. Linek, Katowice–Opole 2016, s. 77–90.

zstaffel der NSDAP – SS, Hitlerjugend) oraz osoby, które utrzymywały intensywne kontakty z RFN¹⁴. W raporcie obszerniej omówiono skutki nielegalnego przenoszenia się ludzi z Polski do RFN – funkcjonariusze WUBP twierdzili, że osoby te po przejściu w RFN szkolenia wywiadowczego wracały do Polski, aby prowadzić działalność szpiegowską. W województwie opolskim interesowały się głównie stanem obronności oraz zakładami przemysłowymi (m.in. w Blachowni Śląskiej, Kędzierzynie, Nysie i Strzelcach Opolskich), a także nastrojami wśród ludności rodzimej. Informowano o aresztowaniu przez funkcjonariuszy opolskiego aparatu bezpieczeństwa takich właśnie szpiegów. Jednemu z zatrzymanych zarzucano, że starał się założyć wśród autochtonów nielegalną grupę¹⁵.

Najwyższą reakcją członków Egzekutywy wywołały jednakże doniesienia WUBP o organizowanych w województwie opolskim strukturach Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD), którą mieli tworzyć przedwojenni członkowie tej partii, w porozumieniu z jej strukturami w Niemczech Zachodnich. Zainteresowanie tym zjawiskiem można wiązać z wystąpieniami robotniczymi w NRD w czerwcu 1953 r., które – zgodnie z przekazem propagandowym – wspierały m.in. siły socjaldemokracji. Policja polityczna zaczęła dopatrywać się podobnego zagrożenia w województwie opolskim. W tę raczej nieuzasadnioną panikę wpadli także członkowie partii. Na posiedzeniu przestrzegano: „Największe nasilenie rozpowszechniania wrogich wiadomości występuje ze strony elementów faszystowskich, SPD zaczyna bardzo poważnie angażować się do wrogiej roboty politycznej, praca ich najszkodliwszą okazała się w okresie wprowadzania nowych norm. Linia działalności wroga idzie w tym kierunku, ażeby wpajać w społeczeństwo, że obóz nasz kapituluje”¹⁶. Jadwiga Ludwińska, zasiadająca w Egzekutywie sekretarz propagandy opolskiego KW PZPR¹⁷, przekonywała, że działalność SPD ma charakter zorganizowany i skupia się m.in. na sabotażu w zakładach pracy. Wśród licznych głosów na ten temat pojawiły się m.in. opinie, że SPD werbuje w swoje szeregi przedwojennych członków Niemieckiej Partii Komunistycznej. Według ustaleń WUBP, członkowie tej formacji inicjowali

¹⁴ APO, KW PZPR w Opolu, 273, Sprawozdanie WUBP o stanie bezpieczeństwa na terenie woj. opolskiego za okres od 1 I do 20 VIII 1953 r., k. 25.

¹⁵ *Ibidem*, k. 20–21.

¹⁶ *Ibidem*, Protokół posiedzenia Egzekutywy KW PZPR w Opolu z 4 IX 1953 r., k. 8.

¹⁷ Właściwie Jadwiga „Sabina” Feldman-Ludwińska, szerzej o niej zob.: M. Sroka, *Komitet Wojewódzki PZPR w Opolu...*, s. 359.

akcje sabotażowe w zakładach pracy, szerzyli defetyzm wśród załóg i powodowali obniżenie wydajności produkcji, a także utrudniali wprowadzanie nowych norm technicznych i produkcyjnych. Temu problemowi starano się nadać wyjątkowe znaczenie. Przekonywano wręcz, że w jednym z kluczowych opolskich zakładów produkcyjnych powstała organizacja skupiająca byłych członków SPD, którzy opłacali składki i utrzymywali kontakty z RFN, przygotowywali się na powrót zwierzchności niemieckiej na Górnym Śląsku, a wręcz „Dzielią między sobą stanowiska w przyszłych »urzędach«”¹⁸. Nieufnie traktowano rozmowy podejrzanych („zbieranie się nie tylko w wąskich ramach b[yłych] członków SPD, lecz w połączeniu z innymi elementami rewizjonistycznymi [w celu] omawiania sytuacji politycznej”¹⁹). Zagrożenie aktywowaniem SPD było zdecydowanie wyolbrzymione, nie miało uzasadnienia, dyskusje na temat tego niebezpieczeństwa zakończyły się wraz z wyciszeniem debat o wystąpieniach antyrządowych w NRD. Zainicjowane roztrząsania miały jednak swoje konsekwencje. Roman Nowak, I sekretarz KW PZPR w Opolu, postawił wniosek, by wykorzystać dawnych członków KPD do inwigilowania przedwojennych członków SPD. Wskazał też inne grupy stanowiące zagrożenie: „Rewizjonizm tutejszy jest ściśle powiązany z elementami P[olskiego] S[tronnictwa] L[udowego], [organizacji] W[olność] R[ówność] N[iepodległość], do którego podchodziliśmy zbyt tolerancyjnie”²⁰. Sprawozdanie z działalności aparatu bezpieczeństwa, przedłożone egzekutywie, Nowak ocenił jako mało aktualne, nieuwzględniające głównych elementów zagrożeń, np. wrogiej działalności grup zorganizowanych. Podkreślił, że KW PZPR zbyt rzadko oceniał pracę policji politycznej, w związku z czym na posiedzeniu podjęto uchwałę o obowiązku składania I sekretarzowi KW PZPR w Opolu przez WUBP comiesięcznych raportów o stanie bezpieczeństwa w województwie²¹.

Kolejna ocena działalności WUBP była przedmiotem obrad Egzekutywy KW PZPR w Opolu w lipcu 1954 r. Formalnie sprawozdanie dotyczyło pracy działającej przy urzędzie zakładowej organizacji partyjnej za okres od lipca 1953 do lipca 1954 r. W odniesieniu do zwalczania postaw pro-niemieckich w raporcie tym podkreślono sukcesy działań funkcjonariu-

¹⁸ APO, KW PZPR w Opolu, 273, Sprawozdanie WUBP o stanie bezpieczeństwa na terenie woj. opolskiego za okres od I I do 20 VIII 1953 r., k. 18.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, Protokół posiedzenia Egzekutywy KW PZPR w Opolu z 4 IX 1953 r., k. 11.

²¹ *Ibidem*, k. 12.

szy, tzn. zlikwidowanie nielegalnych organizacji oraz grup szpiegowskich. W 1953 r. rozbito np. współpracującą z wywiadem zachodnioniemieckim siatkę wywiadowczą, na której czele stali Henryk Koj i Alfred Pietruszka²². Raportowano, że w wyniku tej operacji, „Drogą odpowiedniego rozpracowania i likwidacji aparat nasz dał argumenty dla Partii, która wobec całego świata zdemaskowała zbrodnicze zamiary imperializmu i wykazała całemu narodowi, kto szkodzi narodowi Polskiemu, co to za ludzie i jakimi środkami i metodami prowadzą przeciwko nam walkę”²³. Jako sukces przedstawiano też rozbięcie grupy przestępczej z powiatu opolskiego, z niejakim Rojem na czele. Policja polityczna dowodziła, że jej członkowie przede wszystkim dokonywali rabunków, napaści i zabójstw, ale także „gromadzili broń i rozpowszechniali rewizjonistyczną propagandę”. Aresztowano 17 osób, które otrzymały kary pozbawienia wolności²⁴. Aktywność policji politycznej w zwalczaniu zagrożenia postawami proniemieckimi była w tym okresie dość wysoka. W lipcu 1954 r. ze 148 wszystkich realizowanych w województwie opolskim spraw operacyjnych najwięcej, bo 74, poświęcono zwalczaniu szpiegostwa, następnie 14 – rewizjonizmowi i 12 – nielegalnym organizacjom²⁵.

Mimo oficjalnych założeń programowych, nadzoru, dyskusji i ocen współpraca między partią a policją polityczną nie przebiegała modelowo. W 1953 r. na posiedzeniu opolskiej Egzekutywy KW PZPR wskazywano, np. że „W wielu powiatach sekretarze k[omitetów] p[owiatowych] nie chcą uważać szefów U[rzędu] B[ezpieczeństwa] za pierwszych swoich pracowników i wspólnie każdy po swojej linii pracować [musi] nad unicestwieniem wrogich wystąpień reakcyjnych”²⁶. Nikłą kooperację między komitetami partyjnymi a policją polityczną na szczeblu gmin i powiatów piętnowali m.in. sekretarze opolskiego KW PZPR, Jadwiga Ludwińska oraz Aleksander Majewski. Ten ostatni podkreślał, że ten brak współpracy dotyczy powiatów, w których odnotowuje się najwięcej wystąpień antypaństwowych²⁷.

²² Zob. szerzej: A. Dawid, *Niepolskie Opolskie...*, s. 84–86.

²³ APO, KW PZPR w Opolu, 281, Sprawozdanie z pracy organizacji zakładowej PZPR przy WUBP Opole za okres od czerwca 1953 do 15 czerwca 1954 r., k. 22.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie, 1572/355, Tablica statystyczna pracy aparatu Bezpieczeństwa Publicznego w lipcu 1954 r., k. 68.

²⁶ APO, KW PZPR w Opolu, 273, Protokół posiedzenia Egzekutywy KW PZPR w Opolu z 4 IX 1953 r., k. 8.

²⁷ *Ibidem*, k. 9. Aleksander Majewski w latach 1952–1955 pełnił funkcję sekretarza organizacyjnego KW PZPR w Opolu. Zob. szerzej: M. Sroka, *Komitet Wojewódzki...*, s. 362.

PZPR występowała jako mocodawca i koordynator wszelkich działań mających na celu zwalczanie postaw proniemieckich. Policja polityczna realizowała te cele głównie drogą nakazów, przymusu i represji. Na szczeblach komitetów partyjnych prowadzono przede wszystkim zadania agitacyjne. W przekazie propagandowym szafowano hasłami o polskości Śląska i całych Ziem Zachodnich i Północnych, a także powszechnej akceptacji społecznej dla partyjnego programu zwalczania rewizjonizmu niemieckiego. Przekonywano społeczeństwo, że Związek Sowiecki stanowi gwarancję światowego bezpieczeństwa i przyszłego dobrobytu, kraje Zachodu zaś, głównie RFN, przedstawiano jako dążące do kolejnej wojny światowej i słabnące gospodarczo. Dla pogłębienia niechęci do niemieckiej przeszłości regionu piętnowano niemieckich, głównie nazistowskich polityków, ale równocześnie negatywnie wypowiadano się o ówczesnej polityce RFN, atakowano zwłaszcza kanclerza tego kraju Konrada Adenauera. Mobilizowano i przygotowywano do wystąpień antyniemieckich coraz większą liczbę prelegentów. Treści o wymowie antyzachodnioniemieckiej (antyrewizjonistycznej) pojawiały się także w działających pod auspicjami PZPR mediach lokalnych, czyli w opolskiej rozgłośni Polskiego Radia i na łamach „Trybuny Opolskiej” oraz „Katolika. Opolskiego Pisma Niedzielnego”. Skuteczność tych kampanii był daleka od oczekiwań władz partyjnych, przeciwnie, mimo ich prowadzenia, odnotowywano stały wzrost przejawów postaw proniemieckich²⁸.

Policja polityczna, realizując zadanie zwalczania postaw proniemieckich, starała się pozyskać funkcjonariuszy rodzimego pochodzenia, bo łatwiej im było wnikać w obserwowane środowisko i zrozumieć jego specyfikę. Te starania nie przynosiły oczekiwanych rezultatów. W 1952 r. w strukturach opolskiego aparatu bezpieczeństwa pracowało 54 autochtonów, z tego 21 w charakterze pracowników operacyjnych, cztery lata później było ich 25²⁹. Spośród ludności rodzimej werbowano tajnych współpracowników, którzy mieli informować o potencjalnych wrogich nastrojach, wypowiedziach i działaniach proniemieckich. Obserwacją obejmowano przedwojennych urzędników, przedsiębiorców, członków organizacji nazistowskich, żołnierzy Wehrmachtu, niedoszłych uciekinierów, rodziny tych, którym udało się opuścić nielegalnie Polskę, osoby ubiegające się o zgodę na wyjazd do Niemiec, znające język niemiecki, utrzymujące kontakty z mieszkańcami RFN,

²⁸ Zob. szerzej: A. Dawid, *Niepolskie Opolskie...*, s. 63–69.

²⁹ Z. Bereszyński, *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa wobec postaw...*, s. 4.

a także marynarzy płynących na barkach. Podejrzane osoby obserwowano, kontrolowano ich korespondencję, wzywano je na przesłuchania, nakładano na nie grzywny, przeprowadzano w ich domach rewizje, stosowano areszt prewencyjny, stawiano przed sądem. Zgromadzony materiał obciążający te osoby w wielu przypadkach był mało wiarygodny, ponieważ część donosów była nieprawdziwa, a niektóre zeznania pozyskano, uciekając się do różnorodnych metod przymusu³⁰.

Zagrożenie wpływami i sentymentami niemieckimi było przez partię i aparat bezpieczeństwa zdecydowanie wyolbrzymione. Bernard Linek słusznie konstatuje, że nadmiernie szafowano pojęciem rewizjonizmu i nadużywano go, przypisując go wszelkim wystąpieniom kwalifikowanym jako antypaństwowo³¹. Trafna jest także uwaga Sebastiana Rosenbauma, że nie potrafiono rozróżnić faktycznego rewizjonizmu od postaw antykomunistycznych czy zachowań wynikających ze związków z kulturą niemiecką³². Linek przekonuje, iż funkcjonariusze aparatu bezpieczeństwa mnożyli przypadki zagrożenia rewizjonistycznego, posiłkując się określonymi metodami śledczymi i chcąc nieco na wyrost odpowiedzieć na polityczne potrzeby władz³³. Także sami pracownicy policji politycznej ulegli narzuconej propagandzie i ich komentarze były zgodne z oczekiwaniami władz. W wielu przypadkach oskarżenia o rewizjonizm były w niewielkim stopniu albo nie były wcale oparte na przesłankach politycznych, a służyły stworzeniu wrażenia zagrożenia.

Przesilenie polityczne z jesieni 1956 r. i późniejsza liberalizacja nie zmieniły wiele w strategii partii i aparatu bezpieczeństwa wobec postaw proniemieckich. Kolejne posiedzenie Egzekutywy KW PZPR w Opolu, omawiające skuteczność działania aparatu bezpieczeństwa, odbyło się w marcu 1958 r. Zostało zdominowane doniesieniami o zagrożeniu niemieckim rewizjonizmem, które

³⁰ Zob. szerzej: M.W. Wanatowicz, *Od indyferentnej ludności...*, s. 80–81, 84; B. Linek, *Polityka aparatu...*, s. 159–160, 164; *idem*, „Rewizjonizm niemiecki”..., s. 217, 221–233; *idem*, *Kwestie narodowościowe...*, s. 285, 297–298; M. Tomala, *Patrząc na Niemcy. Od wrogości do porozumienia 1945–1991*, Warszawa 1997, s. 88–89; S. Rosenbaum, *Partia i aparat bezpieczeństwa...*, s. 71–72, 95; S. Senft, *Problem tzw. rewizjonizmu...*, s. 88; Z. Bereszyński, *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa wobec postaw...*, s. 58–59; C. Osękowski, *Pogranicze polsko-niemieckie w okresie stalinowskim [w:] Ziemia Zachodnie i Północne Polski w okresie stalinowskim*, red. *idem*, Zielona Góra 1999, s. 44–45; A. Dawid, *Niepolskie Opolskie...*, s. 69–79.

³¹ B. Linek, „Rewizjonizm niemiecki”..., s. 212–213.

³² S. Rosenbaum, *Partia i aparat bezpieczeństwa...*, s. 80–81.

³³ B. Linek, „Rewizjonizm niemiecki”..., s. 211.

odnotowano na przestrzeni całego 1957 r.³⁴ Także w kolejnych latach PZPR chętnie używała argumentu zagrożenia niemieckim rewizjonizmem, a aparat bezpieczeństwa wskazywał go jako motyw wielu przestępstw.

Bibliografia

ŹRÓDŁA

Źródła archiwalne

- Archiwum Państwowe w Opolu, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie.

OPRACOWANIA

- Bereszyński Z., *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa wobec postaw proniemieckich na Śląsku Opolskim w latach 1945–1989* [w:] *Władze komunistyczne wobec ludności niemieckiej w Polsce w latach 1945–1989*, red. A. Dziurok, P. Madajczyk, S. Rosenbaum, Warszawa 2016.
- Bereszyński Z., *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa i ludność niemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945–1990*, Gliwice–Opole 2017.
- Browarek T., *Ludność niemiecka w polityce państwa polskiego w latach 1945–1989*, Lublin 2015.
- Ciesielski S., Hryciuk G., Srebrakowski A., *Masowe deportacje ludności w Związku Radzieckim*, Toruń 2004.
- Cimała B., Senft S., *Ludność rodzima na Śląsku Opolskim w polityce władz wojewódzkich w latach 1950–1956*, „Studia Śląskie” 1994, t. 53.
- Dawid A., *Niepolskie Opolskie. Władze polityczne i administracyjne oraz aparat bezpieczeństwa wobec proniemieckich postaw mieszkańców województwa opolskiego 1950–1956*, Opole 2020.
- Dworzak E., Goc M., *Pochodzenie terytorialne ludności napływowej i geografia powojennych osiedleń na wsi opolskiej. Zestawienie danych źródłowych z zachowaniem rejestrów osiedlonych i protokołów przekazania gospodarstw*, „Opolski Rocznik Muzealny” 2011, t. 18, cz. 2.
- Dziurok A., Dziuba A., *Die Aufdeckung und Bekämpfung des „revisionistischen Element” in der Woiwodschaft Kattowitz in den fünfziger und sechziger Jahren*, „Jahrbücher für Geschichte Osteuropas” 2003, t. 5, z. 2.

³⁴ APO, KW PZPR w Opolu, 304, Protokół posiedzenia Egzekutywy KW PZPR w Opolu z 12 III 1958 r., k. 1–15, 30–58.

- Dziurok A., *Moskwa–Berlin a sytuacja na Górnym Śląsku w 1953 roku* [w:] *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 1: *Przełomy i zwroty*, red. A. Dziurok, B. Linek, Katowice–Opole 2016.
- Dziurok A., *Władze komunistyczne a byli członkowie organizacji nazistowskich na Górnym Śląsku w latach 1945–1956*, Warszawa 2000.
- Fundament systemu zniewolenia. Z działalności wojewódzkich struktur Urzędu Bezpieczeństwa w Katowicach 1945–1956*, red. A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.
- Hejger M., *Przekształcenia narodowościowe na Ziemiach Zachodnich i Północnych Polski w latach 1945–1959*, Słupsk 2008.
- Informator o nielegalnych antypaństwowych organizacjach i bandach zbrojnych działających w Polsce Ludowej w latach 1944–1956*. Warszawa 1964 rok, Lublin 1993.
- Jankowiak S., *Wysiedlenie i emigracja ludności niemieckiej w polityce władz polskich w latach 1945–1970*, Warszawa 2005.
- Komunistyczny aparat represji i życie społeczne Opolszczyzny w latach 1945–1989. Studia i materiały*, red. K. Jasiak, Opole 2012.
- Kowalski Z., *Powrót Śląska Opolskiego do Polski*, Opole 1983.
- Linek B., „Rewizjonizm niemiecki” – skala, charakter i polityka władz bezpieczeństwa [w:] *Stalinizm i rok 1956 na Górnym Śląsku*, red. A. Dziurok, B. Linek, K. Tarka, Katowice–Opole–Kraków 2007.
- Linek B., „Odniemczanie” województwa śląskiego w latach 1945–1950 (w świetle materiałów wojewódzkich), Opole 1997.
- Linek B., *Polityka antyniemiecka na Górnym Śląsku w latach 1945–1950*, Opole 2000 (wyd. drugie poprawione – Opole 2014).
- Linek B., *Próby organizowania się ludności niemieckiej na Górnym Śląsku w Polsce Ludowej* [w:] *Stowarzyszenia, związki, bractwa, inicjatywy społeczne i ich znaczenie dla Śląska. Traktaty polsko-niemieckie z 1990 i 1991 roku i ich konsekwencje dla Śląska*, Gliwice–Opole 2011.
- Lis M., *Ludność rodzima na Śląsku Opolskim po II wojnie światowej (1945–1993)*, Opole 1993.
- Madajczyk P., *Niemcy polscy 1944–1989*, Warszawa 2001.
- Madajczyk P., *Przyłączenie Śląska Opolskiego do Polski 1945–1948*, Warszawa 1996.
- Małkiewicz A., Ruchniewicz K., *Pierwszy znak solidarności. Polskie odgłosy powstania ludowego w NRD w 1953 r.*, Wrocław 1998.
- Mironowicz E., *Polityka narodowościowa PRL*, Białystok 2000.
- Miształ J., *Weryfikacja narodowościowa na Śląsku Opolskim 1945–1950*, Opole 1984.
- Miształ J., *Weryfikacja narodowościowa na Ziemiach Odzyskanych*, Warszawa 1990.
- Nitschke B., *Problem uznania granic jako wyznacznik stosunków polsko-niemieckich*, „Rocznik Lubuski” 2012, t. 38, cz. 1.
- Nitschke B., *Wysiedlenie czy wypędzenie? Ludność niemiecka w Polsce w latach 1945–1949*, Toruń 2001.

- Nowak E., *Obozy na Śląsku Opolskim w systemie powojennych obozów w Polsce (1945–1950). Historia i implikacje*, Opole 2002.
- Oseńkowski C., *Pogranicze polsko-niemieckie w okresie stalinowskim* [w:] *Ziemie Zachodnie i Północne Polski w okresie stalinowskim*, red. C. Oseńkowski, Zielona Góra 1999.
- Oseńkowski C., *Spółeczeństwo Polski Zachodniej i Północnej w latach 1945–1956. Procesy integracji i dezintegracji*, Zielona Góra 1994.
- Oseńkowski C., *Ziemie Odzyskane w latach 1945–2005. Społeczeństwo, władza, gospodarka*, Zielona Góra 2006.
- Powstanie czerwcowe w NRD 1953 r. na tle innych wystąpień antykomunistycznych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, red. K. Ruchniewicz, Wrocław 2003.
- Romanow Z., *Polityka władz polskich wobec ludności rodzimej Ziemi Zachodnich i Północnych w latach 1945–1960*, Słupsk 1999.
- Rosenbaum S., *Partia i aparat bezpieczeństwa województwa katowickiego wobec proniemieckich postaw ludności rodzimej od lat pięćdziesiątych do siedemdziesiątych XX w.* [w:] *Aparat bezpieczeństwa Polski Ludowej wobec mniejszości narodowych i etnicznych oraz cudzoziemców*, red. J. Syrnyk, Warszawa 2009.
- Senft S., *Problem tzw. rewizjonizmu wśród ludności rodzimej Śląska Opolskiego w latach 1956–1960 w opinii władz wojewódzkich*, „*Studia Śląskie*” 1991, t. 50.
- Senft S., *Sytuacja polskiej ludności rodzimej na Ziemiach Zachodnich i Północnych w latach 1945–1960* [w:] *Polska ludność rodzima na Ziemiach Zachodnich i Północnych po II wojnie światowej*, cz. 2: *Materiały z badań w 1989 r.*, red. R. Rauziński, S. Senft, Opole 1990.
- Senft S., *Wojewódzkie władze polityczne i administracyjne wobec ludności rodzimej na Śląsku Opolskim w latach 1950–1959/60*, „*Materiały i Studia Opolskie*” 1987, z. 62.
- Sroka M., *Komitet Wojewódzki PZPR w Opolu w latach 1950–1990. Struktury, ludzie, mechanizmy władzy*, Wrocław–Warszawa 2019.
- Strauchold G., *Autochtoni polscy, niemieccy czy... Od nacjonalizmu do komunizmu (1945–1949)*, Toruń 2001.
- Strauchold G., *Polska ludność rodzima na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Opinie nie tylko publiczne*, Olsztyn 1995.
- Syrnyk J., *Przeciw „krucjacie rewanżystów”. Służba Bezpieczeństwa w walce z „zachodnioniemieckim rewizjonizmem”* [w:] *Donosem i pałką. Z działań Służby Bezpieczeństwa na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1956–1980*, red. A. Dziuba, Katowice 2008.
- Świder M., *Die sogenannte Entgermanisierung im Opperlner Schlesien in den Jahren 1945–1950*, Nürnberg 2002.
- Tomala M., *Patrząc na Niemcy. Od wrogości do porozumienia 1945–1991*, Warszawa 1997.
- Wanatowicz M.W., *Od indyferentnej ludności do śląskiej narodowości? Postawy narodowe ludności Górnego Śląska w latach 1945–2003 w świadomości społecznej*, Katowice 2004.
- Województwo śląskie 1945–1950. Zarys dziejów politycznych*, red. A. Dziurok, R. Kaczmarek, Katowice 2007.

Aparat bezpieczeństwa jako wykonawca dyrektyw Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w sprawie zwalczania postaw proniemieckich. Casus opolski (1950–1956)

W latach 1950–1956 w województwie opolskim żyło wielu autochtonów, którzy deklarowali się jako Niemcy, wbrew oficjalnej propagandzie, według której w Polsce nie było mniejszości niemieckiej. Postawy proniemieckie były zwalczane poprzez szeroką agitację, którą kierowała Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Ponadto prowadzono działania represyjne wobec tych, którzy wykazywali sympatie proniemieckie. Realizowała je policja polityczna zgodnie z wytycznymi i pod kontrolą partii. Cyklicznie wojewódzkie struktury policji politycznej składały raporty ze swoich działań przed Egzekutywą Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Jak wynika z tych raportów, najwięcej uwagi w regionie poświęcano właśnie zwalczaniu postaw proniemieckich.

SŁOWA KLUCZOWE: województwo opolskie, stalinizm, aparat bezpieczeństwa, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, ludność rodzima, rewizjonizm niemiecki

Adriana Dawid – historyk, doktor habilitowany, prof. Uniwersytetu Opolskiego, pracownik naukowy Instytutu Historii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Opolskiego. Jej zainteresowania badawcze obejmują historię nowożytną Polski i świata, w szczególności dzieje Śląska w XIX i XX w. oraz stosunki narodowościowe w regionie. Autorka wielu monografii i ponad stu artykułów naukowych i popularnonaukowych. W 2020 r. opublikowała m.in. monografię *Niepolskie Opolskie. Władze polityczne i administracyjne oraz aparat bezpieczeństwa wobec proniemieckich postaw mieszkańców województwa opolskiego (1950–1956)*.

The security apparatus as executor of the directives of the Polish United Workers' Party on combating pro-German attitudes. The Opole casus (1950–1956)

In the years 1950–1956, many autochthons lived in the Opole Voivodeship who declared German nationality. This was contrary to official propaganda, according to which there was no German minority in Poland. Pro-German attitudes were combated through extensive agitation led by the Polish United Workers' Party. Moreover, repressive actions were taken against those who showed pro-German sympathies.

They were implemented by the political police in accordance with guidelines and under the control of the party. Periodically, provincial political police structures submitted reports on their activities to the Executive of the Provincial Committee of the Polish United Workers' Party. As these reports show, most attention in the region was devoted to combating pro-German attitudes.

KEYWORDS: Opole Voivodeship, Stalinism, security apparatus, Polish United Workers' Party, native population, German revisionism

Adriana Dawid – historian, Ph.D., prof. University of Opole, researcher at the Institute of History, Faculty of Social Sciences, University of Opole. Research interests include the modern history of Poland and the world, in particular the history of Silesia in the 19th and 20th centuries and national relations in the region. Author of a number of monographs and over a hundred scientific and popular science articles. In 2020, she published, among others, the monograph *Niepolskie Opolskie. Władze polityczne i administracyjne oraz aparat bezpieczeństwa wobec proniemieckich postaw mieszkańców województwa opolskiego (1950–1956)* [Unpolish Opolskie. Political and administrative authorities and the security apparatus towards pro-German attitudes of the inhabitants of the Opole Province (1950–1956)].